

Отже, є підстави зробити **висновок**, що вищезазначене вимагає проектування продуктивної, гуманістичної, культуроорієнтованої педагогічної освіти, в якій відбувається становлення вчителя як суб'єкта культури, здатного до відтворення культурного досвіду людства, вкорінення його у особистісному світі учнів.

Безперечно, проведене нами дослідження не вичерпує всіх аспектів визначеної проблеми. **Подальшого дослідження** вимагають питання становлення вчителя в якості суб'єкта культури в психологічному, соціальному аспектах, виявлення специфічних характеристик досліджуваного феномену.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаревская Е.В. Педагогическая культура как общественная и личная цель// Педагогика. – 1999. - № 3. – С. 36-43.
2. Клепко С.Ф. Концепція інтегративної освіти або чим сучасна філософія може допомогти педагогіці// Педагогічна практика та філософія освіти. – Полтава, ПОППО, 1997.- С. 66-68.
3. Красновский Э.А. Сферы культуры как источник содержания образования// Стандарты и мониторинг в образовании. – 1999. - № 5. – С. 13-17.
4. Философско-психологические проблемы развития образования/Под ред. В.В. Давыдова. – М., 1981.

Матковская М.В. Педагогическое образование как процесс и результат становления учителя в качестве субъекта культуры

В статье рассматривается феномен образования как процесса и результата становления учителя в качестве субъекта культуры на основе воссоздания духовно-практического опыта поколений в его личностном мире.

Matkovska M. The phenomenon of education as process and outcome of becoming of the teacher as the subject of culture

In the article the phenomenon of education as process and outcome of becoming of the teacher as the subject of culture on the basis of reconstruction of spiritual-practical experience of generations in his personal world is considered.

УДК 37.013.8

Нагорнюк Л.Є.

Тернопільський національний
педагогічний університету
імені Володимира Гнатюка

СТВОРЕННЯ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТА ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ПРЕДМЕТІВ НА ФАКУЛЬТЕТАХ ЖУРНАЛІСТИКИ

У статті обґрунтовується необхідність створення моделі професійної діяльності журналіста як умови професійної спрямованості загальноосвітніх

предметів на факультетах журналістики та пропонується авторське бачення такої моделі.

Актуальність проблеми. Під впливом економічних, політичних, інформаційних і культурних факторів професійна діяльність спеціаліста в галузі журналістики нині наповнюється новим змістом. Безумовно, це зумовлює потребу в докорінному реформуванні системи фахової журналістської освіти відповідно до сучасних вимог, породжує необхідність у проведенні постійних теоретичних і практичних досліджень у галузі підготовки майбутніх журналістів. Перспективним у цьому напрямку є дослідження та апробація методики реалізації професійних можливостей загальноосвітнього предмета на факультетах журналістики.

Однак втілити у життя професійну спрямованість на заняттях з іноземної мови, української мови чи психології неможливо без знань педагогів про особливості, функції, види тощо майбутньої журналістської діяльності студентів, тобто без чіткого уявлення моделі професійної праці журналіста.

Необхідність створення моделі професійної діяльності журналіста для оптимальної реалізації професійних можливостей загальноосвітніх предметів диктується ще й такими обставинами: по-перше, ця модель дає уявлення про цілісний зміст професійної журналістської діяльності, її внутрішню структуру та взаємозв'язок елементів; по-друге, розробка цієї моделі дозволить об'єднати інформацію про окремі сторони професійної діяльності журналіста; по-третє, ця модель може слугувати орієнтиром для професійної підготовки фахівця цієї галузі; по-четверте, вона може використовуватись як еталон для порівняння з реальністю, є зразком для наслідування.

Метою статті є створення моделі професійної діяльності журналіста, яка була би доступною, цілісною та прозорою для широкого кола педагогів, що допоможе викладачам на факультетах журналістики оптимально реалізовувати професійні можливості предмета, що викладається.

Існує декілька підходів до цієї проблеми. В основі одного з них лежить модель діяльності фахівця, яка проектується на процес професійної підготовки (Е. Смірнова). Модель діяльності фахівця стає відображенням і аналогом його діяльності, представленої через характеристики умов функціонування та існування сукупності відповідних спеціалістів. Згідно з іншим підходом (Н. Тализіна, Г. Печенюк, Л. Хихловський), модель діяльності фахівця повинна визначати систему завдань, які постають перед ним після закінчення навчання. У нашому дослідженні в основу розробки моделі професійної діяльності журналіста поставлена концепція, відповідно до якої успішність діяльності визначається можливостями пристосовування до професійного середовища. За такого підходу модель діяльності цього фахівця включає і особливості професійної діяльності, її умови, і функції тощо.

Отже, модель професійної діяльності журналіста бачиться нами як сукупність таких структурних складових:

1. особливості (специфіка) журналістської діяльності;
2. функції (ролі) професійної діяльності журналіста;
3. сфери діяльності журналіста;

4. домінуючі види професійної діяльності журналіста;
5. умови професійної діяльності журналіста.

1. Особливості (специфіка) журналістської діяльності

Найкраще, на нашу думку, можна побачити специфіку журналістської професії, порівнявши її з іншими професіями, причому за декількома ознаками. Л. Світич зобразила матрицю, порівнявши професію журналіста з письменником, педагогом, філософом, вченим, художником, суддею і священником за такими ознаками: функціями, характером діяльності, типом аудиторії та особливостями контакту з нею, способами і методами діяльності й ін. [7,с.121–123]. Аналіз цієї таблиці показує, що основна специфіка журналіста – це універсальність, широта, багатофункціональність, здатність виконувати будь-які функції, що диктуються часом й необхідністю, а також ситуативна інформативність.

Актуальним для нашої теми є результати соціологічного дослідження, проведеного у 70-х роках минулого століття російськими вченими, котрі вивчали майже 1000 професій-посад. Останні були об'єднані у групи. Із 75 наведених у таблиці професій журналісти перебувають серед тих, у кого найвищий бал – 5 – за ступенем різноманітності функцій, найвищий бал – 3 – за ступенем самоорганізації, 4-е місце – за середньою соціально-економічною оцінкою праці. Журналістська професія займає одне з перших місць за ступенем складності праці (вище тільки педагог, лікар та інженер-конструктор) [7,с. 123].

Ще однією особливістю, яку визначають журналісти-теоретики є універсальний характер журналістської діяльності (В. Горохов, Т. Засоріна, В. Кравцов, В. Мойсєєв, Л. Світич, Н. Федосова). Адже представнику цієї професії сьогодні доводиться писати про трагічну дорожню – транспортну пригоду, завтра – про відкриття виставки-ярмарки, а післязавтра – про наукову конференцію. Хоча нині все частіше журналісти надають перевагу “вузькості тематики, яка переплітається з істинною глибиною” перед “тематичною широтою при вираженому дилетантності журналіста” [4,с.114]. Тут мова йде про спеціалізацію в журналістиці. В. Кравцов зазначає, що універсальність завжди пов'язана із спеціалізацією, яка є її зворотнім зв'язком [5,с.26]. Тому деякі науковці називають цю особливість журналістського фаху універсально-спеціалізованою. На думку В. Горохова, індивідуальність журналіста виявляється у професійній спеціалізації. Спеціалізація журналіста, зазначає автор, своєрідна: глибоке засвоєння предмета поєднується з інтересом до соціальних, моральних, психологічних проблем, в яких цей предмет так чи інакше включений. Журналістська спеціалізація дозволяє орієнтуватись у певному колі явищ й одночасно долає “флюсоподібну” обмеженість професійних знань. Універсальність і спеціалізація органічно зливаються у журналістиці і це дозволяє не тільки оперативно відгукуватися на злободенність дня, впливати на аудиторію, а й долати “стертість” думок, яка виникає від частого вирішення однотипних завдань, уникати “амортизації” почуттів, добиватися свіжості й гостроти погляду на світ [3,с.16].

У деяких працях згадується про виробничо-творчий характер журналістської діяльності [2; 3]. Ця особливість полягає в тому, що, на відміну

від письменника, художника чи композитора, котрі часто не обмежені в часі при написанні своїх творів, журналіст повинен написати текст у певному обсязі і в обумовлений, найчастіше дуже короткий термін. Його діяльність повністю підпорядкована виробничому ритму випуску номера газети, журналу, теле- чи радіопередачі [2, с. 99].

О. Грабельников зазначає, що праця журналіста має насамперед комплексний характер, тобто поєднує в собі кілька видів діяльності: літературну, яка вміщає власне творчість журналіста (створення інформаційно-публіцистичних текстів), редакторську (правка і доробка авторських текстів) та організаторську, що становить масову роботу з аудиторією, авторським активом [2, с. 65].

Науковці вказують також на таку специфіку журналістської діяльності, як оперативний і безперервний характер (О. Бочковський, А. Грабельников, Т. Засоріна, Н. Федосова, Е. Шейн). Е. Шейн, зокрема, вважає, що фактор часу суттєво впливає на результати праці газетяра, радіо- чи тележурналіста. Готуючи матеріал, журналіст повинен всебічно аналізувати факти, події, суспільні явища, глибоко їх осмислити, надати їм оригінальну літературну форму і водночас якомога швидше, тобто оперативніше, донести цей матеріал до читача. Безперервність журналістської праці, з одного боку, має позитивний характер, бо сприяє підвищенню професійної майстерності, вимагає від журналіста завжди бути в належній формі. З іншого боку, постійна черговість редакційних завдань, необхідність паралельно поповнювати свій запас знань з різноманітних проблем позитивно не впливають на ефективність праці журналіста [8, с. 33–34].

Наступною особливістю журналістської діяльності є її індивідуально-колективний характер. З одного боку, вказує Т. Засоріна, журналіст, наприклад, газетяр, сам відправляється на пошуки теми, інформації, пише текст. Тут він працює індивідуально. З іншого – дуже часто тему чи конкретний адрес, завдання кореспондент отримує від завідуючого відділом або шеф-редактора. Коли матеріал написаний, він проходить через багато рук, поки попадає на шпальти видання. Кожен матеріал у часописі тісно взаємопов'язаний з іншими матеріалами, адже газета чи журнал становлять дещо цілісне. Таким чином, діяльність журналіста має і колективний характер [4, с. 112–113].

Як бачимо, журналістська діяльність є універсальною, виробничо-творчою, індивідуально-колективною, оперативною, безперервною, комплексною, поліфункціональною.

2. Функції (ролі) професійної діяльності журналіста

Поняття функції (від лат. *funktio* – виконання) розуміється у науці двобічно: або як виконання, дія, або як обов'язок, призначення [7, 140]. Ми будемо розуміти функцію як призначення, як обов'язок і певну ідеальну модель, сходження до сутності, змісту професійної діяльності, як орієнтир для цільових установок у журналізмі.

Функції журналістики – це сукупність її обов'язків перед суспільством і характер їх виконання, це та роль, що відіграє журналістика як соціальний інститут щодо соціуму як цілого [6, 40].

Основна соціальна функція журналістської діяльності полягає у задоволенні за допомогою ЗМІ потреб населення в оперативній, актуальній інформації, необхідній для оптимального функціонування суспільства. Так здійснюється *інформаційна* функція журналістської діяльності. Журналіст задовольняє потреби та інтереси особистості, груп і суспільства за допомогою інформації, тобто ознайомлює з найрізноманітнішою поточною інформацією про суспільно-політичне життя, що розширює кругозір, збагачує його культурологічними знаннями, розкриває актуальність і значення тієї чи іншої події.

Формування за допомогою інформації громадської думки й суспільної свідомості є також щонайважливішим завданням журналістської діяльності. Сучасна суспільна свідомість у світі відзначається особливо високим рівнем впливу громадської думки на всі сфери життєдіяльності суспільства, починаючи від глобальних політичних рішень і закінчуючи дрібними побутовими проблемами.

Громадська думка є станом масової свідомості, що містить у собі відношення (приховані чи відкриті) людей до явищ, подій, процесів, героїв та персонажів певного часу, тобто до всього того, що становить поточну історію. А як відомо, історію сучасності створює журналістика. Характер ідей, що в сукупності складають громадську думку, безпосередньо залежить від переконань людей та особливостей їхньої історичної свідомості. Громадська думка — це система зрозумілих і оцінених конкретних ситуацій поточного життя суспільства і виникаючих у зв'язку з ними уявлень про те, що, в ім'я чого і як може бути законсервоване або змінене в поточному житті.

Журналістика в сучасному світі — головний, хоч і не єдиний, спосіб формування та існування громадської думки. Народження уявлень про необхідні зміни та процес запровадження цих змін неможливі сьогодні без участі ЗМІ.

Журналістика здійснює також *ідеологічну* (соціально-зорієнтовану) функцію, пов'язану із прагненням “вчинити глибокий вплив на світоглядні основи і ціннісні орієнтації аудиторії, на самосвідомість людей, їхні ідеали і стремління, включаючи мотивацію поведінкових актів” [6]. Виконання журналістикою ідеологічної функції належить до її прямих обов'язків, це об'єктивна, іманентна властивість журналістики [6, 41].

Організаційна функція журналістської діяльності виявляється в тому, що суспільство самоорганізовується завдяки журналістиці. Через журналістику воно здійснює управління державними, господарськими та громадськими установами й організаціями, домагається розробки і прийняття необхідних рішень, здійснює роз'яснення прийнятих державних рішень і постанов. Журналістика згруповує людей за інтересами: політичними, економічними, фаховими, художніми й ін. Структура ЗМІ відображає політичну, фахову, економічну тощо структуру суспільства. Останнє створює журналістику як свій важливий інформаційний орган, що сприяє глибшому самопізнанню, самовдосконаленню й самоосмисленню суспільства, а журналістика, відповідно, служить знаряддям його структурної організації [6, с.42].

Культурно-освітня функція, яка, на думку Є. Прохорова полягає в тому, “щоб, будучи одним із інститутів культури суспільства, брати участь в пропаганді і поширенні у житті високих культурних цінностей, виховувати людей на зразках всесвітньої культури, сприяючи цим усебічному розвиткові людини” [1]. І. Михайлин зазначає, що ця функція реалізовується журналістською діяльністю в трьох аспектах: по-перше, журналістика виконує функцію поширення культури; по-друге, журналістика подає широку хроніку мистецького життя, інформує про події в світовій культурі, вводить свої національні явища в контекст міжнародних художніх процесів; по-третє, журналістика є руслом, в якому рухається мистецька критика [6, с.42–43].

Серед соціальних функцій журналістики є і **розважальна** (вона ж — функція психічної регуляції, емоційного контакту, гедоністична, рекреативна, релаксаційна), яка у порівнянні з попереднім тривалим пропагандистським періодом посідає нині чільне місце. Вона виявляється у публікації на сторінках преси кросвордів, анекдотів, гумору, у створенні на радіо і телебаченні розважальних програм. Розважальна частина в сучасних ЗМІ дає приємне й корисне проведення часу, забезпечує відновлення фізичних сил, психічне розвантаження читача [6, 43].

Отже, основні функції (ролі), які виконує журналістська діяльність у суспільстві, зводяться до інформаційної, формування громадської думки і суспільної свідомості, ідеологічної, організаційної, культурно-освітньої та розважальної.

3. Сфери діяльності журналіста

Те, що журналістська діяльність є поліфункціональною, зумовлює багатоманітність сфер (об’єктів) цієї діяльності. Л. Світич [7] згруповує ці сфери за чотирма ознаками:

1. За тематикою. На думку автора, вони охоплюють все багатоманіття сфер дійсності: сферу матеріального виробництва (промисловість, будівництво, сільське господарство, лісниче господарство, транспорт, зв’язок); невиробничу сферу в галузі розподілу й обміну (торгівля, заготівля, матеріально-технічне оснащення, банківська справа, кредит і страхування), споживчих послуг (житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування, громадське харчування), охорони здоров’я населення (медицина, соціальне забезпечення, фізкультура і спорт), духовного виробництва (просвітництво, наука, культура, мистецтво), зміцнення та охорони громадського порядку (державне управління, громадські органи, органи захисту і охорони громадського порядку) тощо.

2. За географією. Для журналістської професійної діяльності загалом немає кордонів у географічному розумінні слова, адже журналісти пишуть про всі куточки нашої держави і інших країн. Однак, найчастіше для окремих груп журналістів, працівників однієї редакції, географія матеріалу обмежена тим регіоном, що обслуговує це видання чи студія.

3. За типом об’єкта. Журналіст пише практично про будь-які державні і приватні, політичні, виробничі, соціальні, духовні, комерційні структури та установи, про колективи будь-якого рівня, але його об’єктом може бути й окрема особистість, одна людина. При цьому немає обмежень у виборі героїв

для публікацій ні за національністю, ні за статтю, ні за іншими соціально-демографічними ознаками.

4. За характером об'єкта. Журналістська професія припускає дослідження та опис не лише позитивних тенденцій, передового досвіду, а й зображення негативних явищ, аналіз складних, гострих соціальних проблем, виявлення тенденцій, які зароджуються, і встановлення шляхів їх вирішення. Об'єктом опису може бути минуле, теперішнє і прогнози на майбутнє.

Єдине обмеження на предметно-об'єктну сферу відображення накладають конституція, закони про інформацію та ЗМІ, пов'язані з об'єктами, які не підлягають висвітленню у зв'язку з державною таємницею і мораллю [7, 142–143].

4. Домінуючі види професійної діяльності журналіста

До домінуючих видів журналістської діяльності належать:

- літературно-творча і пізнавальна діяльність (створення власних матеріалів для ЗМІ);
- редакторська (редагування текстів різних типів);
- планування та організація, участь в виробничо-технологічному процесі випуску газети, журналу, теле-радіопередачі, електронних ЗМІ, рекламних матеріалів і т. д.);
- робота з ретраслюючою інформацією (офіційною, агентською, довідковою, художньою, матеріалами інших ЗМІ і тощо);
- взаємодія з громадськими і державними структурами, аудиторією і громадською думкою (паблік рілейшенз).
- участь в рекламній і комерційній діяльності редакцій та ін. [7, 145].

5. Умови професійної діяльності журналіста

До основних характеристик умов праці і режиму праці журналіста відносять: ненормований робочий день, підвищену оперативність та інтенсивність праці, нерівномірність трудового ритму, складність роботи з джерелами інформації, високий рівень психологічної напруги, стресовість, відрядження і роботу в екстремальних умовах, ситуаціях підвищеного ризику, небезпеки для життя і здоров'я, конфлікти і труднощі у взаємовідносинах з владою, політичними і комерційними структурами, з власниками, керівниками редакцій, можливість судових процесів, підкупи і переслідування журналістів [7, 146].

Можна зробити висновок, що модель діяльності журналіста (схема 1) постає як цілісна система, що охоплює найважливіші структурні складові, незнання яких унеможливорює ефективне здійснення професійної спрямованості загальноосвітніх предметів.

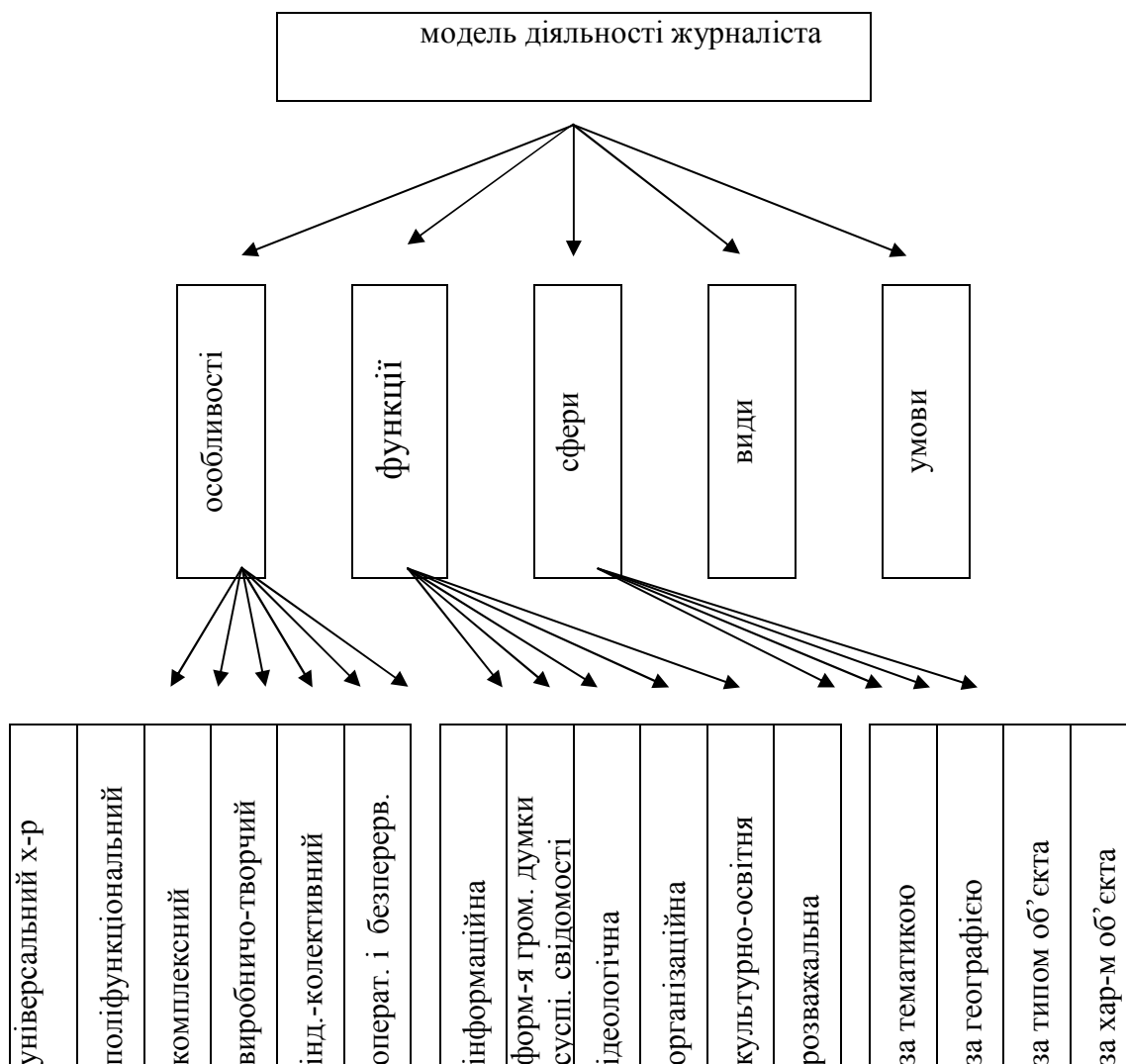

Схема 1. Модель діяльності журналіста

Однак **невирішеними завданнями** залишаються цілісна методика та педагогічні умови реалізації професійних можливостей загальноосвітнього предмета, що є перспективою подальших досліджень у цьому напрямку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бідзіля Ю. Масова комунікація і проблема насильства над свідомістю // Нові шляхи комунікації (електронний журнал). № 5 [www.new-ways.iatp.org.ua/new5/index5.htm]
2. Грабельников А. А. Работа журналиста в прессе: Учебн. пособие. – М.: РИП-Холдинг, 2005. – 274 с.
3. Горохов В. М. Основы журналистского мастерства. – М., 1989.
4. Засорина Т., Федосова Н. Профессия – журналист. – Ростов н/Д: Феникс, 1999. – 320 с.
5. Кравцов В. В. Особенности деятельности журналиста в условиях избирательных кампаний: Дис. ... канд. филол. наук: 10.01.10. – М., 2005. – 209 с.
6. Михайлин І. Л. Основи журналістики: Навч. посібник. – Харків: Харків. держ. ун-т, 1998. – 131 с.
7. Свитич Л. Г. Феномен журналізму / Под ред. проф. Я. Н. Засурского – М.: Факультет журналістики МГУ, 2000. – 252 с.

8. Шейн Е. Ю. Деякі психофізіологічні особливості журналістської праці та можливості її раціоналізації // Преса і сучасність. – 1994. – № 3. – С. 31–37.

Нагорнюк Л.Е. Создание модели профессиональной деятельности журналиста как условие реализации профессиональной направленности общеобразовательных предметов на факультетах журналистики

В статье обосновывается необходимость создания модели профессиональной деятельности журналиста как условия профессиональной направленности общеобразовательных предметов на факультетах журналистики и предлагается авторское видение такой модели.

Nagornyuk L. Creation of model of professional activity of journalist as condition of realization of professional orientation of general objects on faculties of journalism The necessity of the journalist's professional activity model creating as a condition of professional orientation of general education subjects on the journalistic faculties is contened; and the author's vision of the model is proposed.

УДК 37.034.001.76:504

Нечипорук Л.І.

Рівненський державний
гуманітарний університет

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НООСФЕРНОЇ ОСВІТИ

В статті акцентується увага на технології формування моральної культури старшокласників засобами ноосферної освіти як інноваційної, вирізняються засоби, форми і методи її реалізації в освітньому просторі школи.

Актуальність проблеми полягає у необхідності переходу до нового еволюційного етапу людства та формуванні моральної культури підростаючого покоління. Він ґрунтується на розумінні людиною свого нерозривного зв'язку із природою, відповідальності за гармонійне і повноцінне існування людства, усвідомленні своєї причетності до єдиного еволюційного поступу людства до ноосфери – нового еволюційного стану біосфери, стану гармонії в системі людина-суспільство-природа, в якій розум і духовно-моральні пріоритети є вирішальним чинниками розвитку цивілізації (ноосфера (грецьк. *noos* - *разум і сфера*)). Основоположні позиції такого розуміння обґрунтовуються у концептуальних положеннях ноосферного вчення В.І.Вернадського, Тейяра де Шардена, Е.Леруа і є підґрунтям ноосферної освіти [4]. Ноосферна освіта заявляє про себе як інноваційна освітньо-виховна система, в основі якої - ідея єдності і цілісності оточуючого світу (інновація - *innjvates* – *нове, нововведення-зміни всередині системи, які здійснюються за рахунок її власних (in – всередині)*